

Simultane constructies in de Vlaamse Gebarentaal

door

Myriam VERMEERBERGEN

1. EEN KORTE INLEIDING TOT (DE TAALKUNDIGE STUDIE VAN) GEBARENTALEN

1.1. *Gebarentalen zijn volwaardige, natuurlijke, zelfstandige talen*

Heel lang werd gedacht dat gebarentalen “ontworpen” werden om doven en slechthorenden een communicatiemiddel ter beschikking te stellen of dat gebarentalen “primitiever”, “beprekter” zouden zijn dan gesproken talen. Ondertussen wordt algemeen – tenminste toch binnen de gemeenschap van taalkundigen – erkend dat het hier natuurlijke, zelfstandige, volwaardige talen betreft. De taal die het onderwerp vormt van het onderzoek waarover in dit artikel wordt gerapporteerd, de Vlaamse Gebarentaal¹, is dus een zelfstandige, natuurlijke taal met een eigen lexicon en een eigen grammatica.

1.2. “*Sign linguistics*”

Gebarentalen zijn niet nieuw, de opvatting dat het volwaardige natuurlijke talen zijn, is dat wel. De overgang van het voorwetenschappelijke denken naar een wetenschappelijke benadering van gebarentalen situeert men vrij algemeen in 1960, het jaar waarin de Amerikaan Stokoe de allereerste taalkundige studie van een gebarentaal publiceerde. Hoewel “sign linguistics” dus een relatief nieuwe discipline is, is het aantal onderzoekers werkzaam binnen of met belangstelling voor dit domein op internationaal

1. Voornamelijk omdat er redenen bestaan om aan te nemen dat er maar weinig verschillen zijn tussen de “Waalse” en de “Vlaamse” gebarentaalvarianten, gebruikten taalkundigen tot voor kort de benaming “Vlaams-Belgische Gebarentaal”. In oktober 2000, tijdens de Algemene Vergadering van de Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties, beslisten de aanwezige Vlaamse doven echter om hun taal “Vlaamse” Gebarentaal te noemen. Aan de onderzoekers werd gevraagd deze keuze te respecteren en voortaan de naam “Vlaams-Belgische Gebarentaal” te vervangen door “Vlaamse Gebarentaal”.

vlak opvallend groot. De studie van gebarentalen is dan ook belangrijk in tenminste twee opzichten: enerzijds vormt de taalkundige analyse van gestueel-visuele talen binnen het domein van de algemene taalkunde een belangrijke aanvulling bij het onderzoek van oraal-auditieve talen, anderzijds is er een grote behoefte aan dit soort onderzoek, gezien de uitbreiding van de maatschappelijke rol van gebarentalen.

Wat betreft het belang van de studie van gebarentalen voor de algemene taalkunde, ligt een verwijzing naar het onderzoek omtrent de taaluniversalia voor de hand. Het toetsen van onderzoeksresultaten, hypothesen en/of theorieën verkregen door de analyse van oraal-auditieve talen aan de gegevens betreffende gebarentalen is m.i. nuttig voor verschillende domeinen van de taalwetenschap. De bevindingen volgend uit de studie van gebarentalen leiden tot een zekere herziening van wat men beschouwde als vaststaande feiten in verband met taal. De (tallose) definities van taal waarin gewag wordt gemaakt van spraak of spraakorganen zijn hier een eenvoudige en voor de hand liggende illustratie van.

Nadat het gebruik van gebarentalen decennia lang werd afgekeurd en onderdrukt, ontstond vanaf de jaren zestig onder meer bij pedagogen de opvatting dat deze talen de integratie van doven kunnen bevorderen. Tegelijkertijd toonde het wetenschappelijke onderzoek aan dat gebarentalen geen primitieve communicatievormen zijn maar volwaardige natuurlijke talen. Internationaal wordt aan gebarentalen sindsdien een (grotere) maatschappelijke rol toegekend.

Aanvankelijk leek de evolutie naar een ruimer gebruik van gebarentaal aan Vlaanderen voorbij te gaan maar sinds kort is de (her)waardering van gebarentalen ook hier merkbaar en is er een groeiende interesse voor (het gebruik van) de Vlaamse Gebarentaal. De taalkundige studie van VGT is reeds ongeveer tien jaar geleden aangevat maar het aantal geïnteresseerde onderzoekers is tot op heden erg beperkt gebleven. De Vlaamse Gebarentaal behoort dan ook tot de "understudied" gebarentalen.

1.3. De modaliteit van gebarentalen en de gevolgen daarvan

Het feit dat gebarentalen visueel-gestuele talen zijn, heeft natuurlijk gevolgen voor het gebruik van de talen: een conversatie tussen twee personen waarvan er één in de trein stapt en één op het perron achterblijft, kan zonder problemen worden voortgezet, ook als de deuren van de trein al gesloten zijn; communiceren in

een sfeervol maar schaars verlicht restaurant is dan weer wel problematisch.

Belangrijker voor ons zijn echter de gevolgen voor de grammaticale structuur van gebarentalen. Het visueel-gestuele karakter van deze talen schept immers mogelijkheden die niet – of slechts in beperktere mate – bestaan in gesproken talen. Deze mogelijkheden zijn :

1. het exploiteren van de ruimte;
2. het meerkanaalige gebruik van het lichaam : zowel de handen als het gelaat en zelfs het volledige lichaam kunnen worden gebruikt om linguïstische informatie te verschaffen.

Het exploiteren van de ruimte is bijvoorbeeld duidelijk bij een bepaalde klasse van werkwoorden die men “directionele werkwoorden” noemt. Het zijn werkwoorden die een bewegingspatroon hebben dat twee punten in de ruimte met elkaar verbindt. Het beginpunt en/of het eindpunt van de beweging kan verwijzen naar het subject en/of (in)direct object. Een voorbeeld van een directioneel werkwoord is GEVEN². De beweging van het werkwoord kan verwijzen naar “de gever”, terwijl het eindpunt kan refereren aan “de ontvanger”.

Dit artikel concentreert zich op de tweede mogelijkheid : het gaat immers om constructies waarbij beide handen betrokken zijn bij de simultane realisatie van afzonderlijke lexicale elementen.

2. SIMULTAAN TWEEHANDIG GEBAREN

2.1. *Inleiding : situering van dit deelonderzoek*

De studie van simultane tweehandige constructies waarover hier wordt gerapporteerd, kadert in een ruimer onderzoeksproject omtrent de morfo-syntactische structuur van de Vlaamse Gebarentaal. In het kader van de eerste fase van het onderzoek³ – de allereerste uitgebreide taalkundige studie van de Vlaamse Gebarentaal – werd in eerste instantie een corpus samengesteld, getranscribeerd en vertaald. Dat corpus, dat bestaat uit in hoofdzaak spontane taaldata opgenomen op video, diende als basis voor de

2. Om een gebaar te noteren, gebruikt men veelal het Nederlandse woord (de Nederlandse woorden) dat (die) de betekenis van het gebaar het dichtst benadert (benaderen). Men schrijft dit woord (deze woorden) in hoofdletters. Een dergelijke notatie wordt een “glos” genoemd.

3. Dankzij een mandaat van Aspirant van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek kon ik in de periode oktober 1990 – september 1994 voltijds werken aan de taalkundige studie van VGT.

studie van woordvolgordemechanismen en daarmee interfererende grammaticale mechanismen, onder meer : congruentie bij werkwoordgebaren, simultane en sequentiële tweehandige constructies, rolnemen en referentiewissel, het gebruik van loci, productieve morfologische processen en de veelvuldige herhalingen van werkwoorden en andere gebaren binnen één uiting.

Sinds oktober 1997 kent die eerste studie een vervolg. De voornaamste doelstelling van dit "vervolgproject" is een verdere exploratie van de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal. Dit betekent enerzijds dat een aantal nieuwe onderzoeksvragen behandeld wordt en anderzijds dat thema's die reeds aan bod kwamen in het eerdere onderzoek verder worden uitgediept, simultane, tweehandige constructies bijvoorbeeld.

2.2. *Dataverzameling en analyse*

De studie van morfo-syntactische aspecten van de Vlaamse Gebarentaal is voornamelijk gebaseerd op het corpus dat tijdens de eerste fase van het onderzoek werd samengesteld. Dit corpus bestaat uit zes uur spontaan materiaal – vier uur dialogen en twee uur monologen – en ongeveer een half uur uitgelokte taaldata. Tien volwassen informanten namen deel aan de dataverzameling, ze waren op het moment van de opnamen tussen 30 en 83 jaar oud.

In het kader van het vervolgproject werd beslist het basiscorpus aan te vullen met "narratives" aangezien dit type tekst kenmerken blijkt te vertonen die niet, of in mindere mate, in andere vormen van monologen voorkomen. Aan twee informanten werd gevraagd te vertellen over een gebeurtenis die hen onlangs was overkomen en waarbij meerdere personen betrokken waren. Naast deze twee relatief spontane "narratives" werd ook gebruik gemaakt van uitlokkingsmateriaal : negen gebarentaalgebruikers (vijf volwassenen en vier kinderen) keken naar hetzelfde niet-talige tekenfilmje en vertelden het verhaal na.

De op video verzamelde data werden getranscribeerd en vertaald met behulp van een "native" gebarentaalgebruiker. Zowel de transcriptie als de vertaling werden telkens nagekeken door tenminste één van de bij de opname betrokken informanten.

De wijze van analyse van simultane, tweehandige constructies verschilt niet erg veel van die van andere grammaticale mechanismen en constructies : een representatief aantal realisaties van de constructie wordt vergeleken om zo te komen tot een beschrij-

ving van de vorm en het gebruik van het mechanisme of de constructie. De resultaten worden dan getoetst aan het in eerste instantie niet geanalyseerde deel van het corpus, aan geobserveerd taalgebruik tijdens contacten met gebaarders en aan intuïties van gebarentaalgebruikers.

2.3. *Synthese van de resultaten*

Alvorens over te gaan tot een bespreking van de resultaten, lijkt het aangewezen te benadrukken dat deze deelstudie enkel een welbepaalde vorm van simultaan gebaren betreft, met name het simultaan gebruik van beide handen. Het simultaan realiseren van bijvoorbeeld een manueel gebaar en een niet-manuele markering wordt hier niet behandeld.

2.3.1. (Verschijnings)vormen van simultane tweehandige constructies

Er zijn verschillende vormen van het simultaan gebruik van beide handen :

- het gelijktijdig uitvoeren van twee classificiers, elk met een andere hand.

Met "classificier" wordt in de literatuur over gebarentalen verwezen naar morfologische eenheden die bestaan uit een bepaalde handvorm of een combinatie van een bepaalde handvorm en een bepaalde oriëntatie van de hand. Deze handvormen worden gebruikt om een zelfstandigheid te representeren en verwijzen veelal naar (een) vormkenmerk(en) van hun referent, bijvoorbeeld naar het meer lang en smal dan kort en breed zijn van een lantaarnpaal, of naar de manier waarop hun referent gemanipuleerd wordt, bijvoorbeeld naar het vasthouden van een cilindervormig voorwerp zoals een conservenblikje. Enkele voorbeelden van classificiers die voorkomen in de Vlaamse Gebarentaal zijn :

1-hand; bijvoorbeeld gebruikt voor voorwerpen die meer lang en smal dan kort en breed zijn : een lantaarnpaal, een standbeeld, ... en voor mensen wanneer de specifieke houding of beweging van de benen niet van belang is.

C-hand, palm opzij : voor cilindervormige, niet al te kleine voorwerpen : een conservenblik, een glas, ...

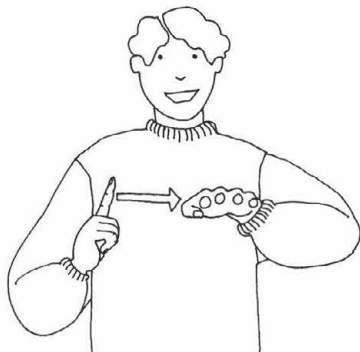

B-hand, palm naar beneden; bijvoorbeeld voor auto's maar ook om oppervlakten aan te duiden : de vloer, het dak van een auto, ...

omgekeerde V-hand : voor rechtopstaande of rechtop bewegende personen wanneer de nadruk ligt op de aard van de beweging of houding van de benen.

Een voorbeeld van de simultane realisatie van twee classificaties treedt op in de constructie die kan worden vertaald als "een persoon loopt op een geparkeerde auto toe":

- Het gelijktijdig uitvoeren van een classificatie met de ene en van één of meerdere gebaren met de andere hand. Bijvoorbeeld de simultane uitvoering van een classificatie voor "rechtopstaande persoon" en de gebaren ANDER MAN.
- Het "herinneren" aan één gebaar met de ene hand, terwijl de andere hand één of meerdere andere gebaren vormt; dit betekent dat de handvorm van bijvoorbeeld het gebaar dat met de rechterhand wordt gemaakt ter plaatse blijft (maar niet meer beweegt), terwijl met de linkerhand andere gebaren worden gemaakt. In het volgende voorbeeld maakt de gebaarder eerst de gebarenconstructie⁴ "krant-openen" en laat hij zijn linker-

4. "Gebarenconstructies" behoren, in tegenstelling tot "gebaren", niet tot het "bevroren" lexicon maar wel tot het productieve lexicon van een gebarentaal. Het zijn complexe, polymorfemische constructies die het resultaat zijn van een proces dat bestaat in "selecting the component parts and putting them together in appropriate ways to create particular kinds of effects" (Brennan 1990, 163). Een glos voor een gebarenconstructie wordt genoteerd tussen dubbele

hand ter plaatse. Dan vormt de gebaarder met zijn rechterhand het gebaar ROKEN. De linkerhand "herinnert" dus aan "krant-openen" terwijl de rechterhand het gebaar ROKEN vormt.

Linkerhand : wwc : "krant-openen" ----->

Rechterhand : wwc : "krant-openen" ROKEN

"(Hij) opent de/zijn krant en rookt een sigaret."

- Het gelijktijdig vormen van een wijsgebaar⁵ en één of meerdere andere gebaren. Bijvoorbeeld wijzen met de rechterhand en tegelijkertijd met de linkerhand een gebaar vormen.

Linkerhand : VOORZITTER

Rechterhand : Wg----->

"Hij is (de) voorzitter."

- Het gelijktijdig vormen van een cijfer en één of meerdere andere gebaren.

Rechterhand : DRIE KLEUR ROOD WIT GEEL

Linkerhand : EEN TWEE DRIE

"Drie kleuren : rood, wit en geel."

Wanneer twee gebaren simultaan worden geproduceerd, betreft het bijna steeds de gelijktijdige realisatie van een wijsgebaar en een ander gebaar of van een cijfer en een ander gebaar. Het simultaan produceren van twee andere gebaren, m.a.w. van twee gebaren waarvan er niet één een wijsgebaar of een cijfer is, komt erg zelden voor. De reden daarvoor is eenvoudig : in tegenstelling tot wijsgebaren en cijfers waar de hand niet beweegt tijdens de productie van het gebaar, bevatten bijna alle andere gebaren wel een bewegingscomponent en het is uiteraard erg moeilijk om met beide handen tegelijkertijd een verschillende beweging uit te voeren. Een voorbeeld van één van de weinige simultane realisaties van gebaren in het corpus is :

Linkerhand : AUTO GEEL AUTO

Rechterhand : AUTO ----->

"De auto, de gele auto..."

aanhalingstekens en in kleine letters. Indien de gebarenconstructie fungeert als predikaat, wordt de glos voorafgegaan door de letters wwc, een afkorting voor de term "werkwoordelijke constructie";

5. Wijsgebaren in Vlaamse Gebarentaal worden besproken in Vermeerbergen (1996). In het kader van dit artikel is het vooral van belang te weten dat deze gebaren veelal een pronominaal status hebben. Wijsgebaren worden in de voorbeelden genoteerd als "Wg".

2.3.2. Het gebruik van simultane tweehandige constructies

Hoewel niet voor elke constructie – althans (nog) niet in dit stadium van het onderzoek – duidelijk is waarom de gebaarder opteert voor het simultane gebruik van beide handen, blijkt er in het merendeel van de gevallen sprake van een bepaalde motivering. Hierna worden de m.i. belangrijkste redenen voor het gebruik van simultane tweehandige constructies besproken.

2.3.2.1. *Het aanduiden van een lokatieve relatie d.m.v. twee simultaan geproduceerde classificiers*

Wanneer een gebaarder de lokatieve relatie tussen twee referenten die beide kunnen worden gerepresenteerd door een classificier wil verduidelijken, gebeurt dat niet zelden door simultaan gebruik te maken van beide handen. Elke hand verwijst daarbij naar één referent en de positie van de handen t.o.v. elkaar weerspiegelt de relatie tussen de referenten. Het volgende voorbeeld beschrijft de positie van een man t.o.v. een auto :

Linkerhand : AUTO wwc : "een-auto-staat" ----->
 Rechterhand : AUTO MAN wwc : "een-man-staat"

"De man staat voor de auto."

2.3.2.2. *Eén hand voor één referent*

Het simultaan representeren van twee referenten, elk op één hand, gebeurt eveneens wanneer de twee referenten waarover sprake met elkaar interageren. In het volgende voorbeeld vertelt de gebaarder hoe een man een andere man een briefomslag toont. Man nummer twee is opgelucht en wil de omslag nemen maar de eerste man trekt zijn hand snel terug :

Dominante hand : wwc : "omslag-tonen" ----->
 Andere hand : OPGELUCHT AF WILLEN NEMEN--

Dominante hand : wwc : "hand-terugtrekken
 Andere hand : ----->

Deze vorm van tweehandig gebaren veronderstelt dat de gebaarder ook met zijn niet-dominante hand⁶ vlot gebaren kan produceren. Niet elke gebaarder is hiertoe in staat en het reserveren van bijvoorbeeld de linkerhand voor het gebaren van de handelin-

6. De "dominante hand" is de rechterhand voor rechtshandigen en de linkerhand voor linkshandigen. Meestal maken rechtshandigen éénhandige gebaren met hun rechterhand en gebruiken ze die hand ook als actieve hand bij tweehandige gebaren waarbij maar één hand beweegt.

gen van één referent en van de rechterhand voor de acties van een andere referent is dan ook eerder zeldzaam.

2.3.2.3. *Het uitdrukken van simultaneïteit*

In het hierboven reeds vermelde voorbeeld blijft de handvorm van de gebarenconstructie “krant-openen” behouden, terwijl de andere hand het gebaar ROKEN vormt. Dit is om aan te duiden dat de twee handelingen tegelijkertijd gebeuren: de man rookt terwijl hij de krant leest (terwijl de krant geopend is dus):

Linkerhand : wwc : “krant-openen” ----->

Rechterhand : wwc : “krant-openen” ROKEN

“(Hij) opent de/zijn krant en rookt (intussen) een sigaret.”

2.3.2.4. *“Topic hold” : het aanduiden en/of “in herinnering houden” van het topic*

Met “topic hold” wordt bedoeld dat het topic door de niet-dominante hand wordt geconserveerd – m.a.w. dat de handvorm van het gebaar voor het topic of de classificatie die naar het topic verwijst ter plaatse wordt gehouden – terwijl één of meerdere uitingen die betrekking hebben op het topic met de dominante hand worden gebaard. In het volgende voorbeeld vormt de informant eerst met de rechterhand de gebaren: MAN BUITEN WANDELEN, produceert dan met haar linkerhand de gebarenconstructie die betekent “zich voortbewegen” en houdt vervolgens de classificatiehandvorm van de gebarenconstructie ter plaatse terwijl ze met haar rechterhand vertelt over het wedervaren van de man. Op die manier blijft het topic, het centrale personage uit dit deel van het verhaal, constant én aanwezig. Expliciete verwijzingen naar het topic kunnen worden gemaakt door met de dominante hand te “wijzen” naar de niet-dominante hand.

Rechterhand : MAN BUITEN WANDELEN /

GAAN-NAAR

Linkerhand : /wwc : “zich-voortbewegen”-----

Rechterhand : VIJVER EEND ETEN-GEVEN / NA...

Linkerhand : ----->

“Buiten wandelt een man. Hij gaat naar de vijver om de eenden te voeren...”

2.3.2.5. *Oorzaak en gevolg*

In het volgende voorbeeld “herinnert” de ene hand aan de oorzaak (de handvorm blijft dus behouden op dezelfde plaats), terwijl de andere hand het gevolg weergeeft:

Rechterhand : FLES wwc : "knijpen-in-fles" ----->
 Linkerhand : "oei" wwc : "straal-uit-fles"
 "Hij knijpt in de fles. Oei, er komt een straal zeep uit!"

2.3.2.6. "Enumeration"

Bij "enumeration" vormt de niet-dominante hand een getal van 1 tot en met 5 en representeren de verschillende vingers (of vingertoppen) van deze hand elk een referent waarover simultaan met de dominante hand kan worden gebaard. In het volgende voorbeeld wordt gepraat over drie kinderen uit eenzelfde familie. Met de rechterhand wordt het gebaar DRIE gevormd. Met de linkerhand wordt gewezen naar de eerste vinger en dan het gebaar ZOON gerealiseerd. Aan de tweede vinger wordt de referent "dochter" gekoppeld en de derde vinger verwijst eveneens naar een dochter, het derde kind dus. De gebaarder kan nu refereren aan de zoon door te wijzen naar de eerste vinger. Wat de gebaarder daarna gebaart, heeft betrekking op deze referent.

Rechterhand : HEEFT DRIE KIND DRIE -----
 Linkerhand : "wijsvinger raakt eerste vinger R-hand"
 Rechterhand : -----
 Linkerhand : ZOON "wijsvinger raakt tweede vinger R-hand" DOCHTER
 Rechterhand : -----
 Linkerhand : "wijsvinger raakt derde vinger R-hand" DOCHTER / "wijsvinger raakt
 Rechterhand : ----->
 Linkerhand : eerste vinger R-hand" DOOF
 "Hij / zij heeft drie kinderen : een zoon, een dochter en (nog) een dochter. De zoon / het eerste kind is doof."

2.3.2.7. *De simultane productie van een wijsgebaar en één of meerdere andere gebaren*

In alle tot nog toe bestudeerde gebarentalen is het mogelijk om een referent te "lokaliseren". Dit betekent dat een referent kan worden "gekoppeld" aan een locus, een bepaalde plaats in de gebarenruimte die door de gebaarder wordt gekozen om de referent te vertegenwoordigen. Lokaliseren kan door middel van een wijsgebaar dat onmiddellijk voor, onmiddellijk na of simultaan met de productie van het gebaar voor de referent wordt gevormd. Latere verwijzingen naar de locus d.m.v. een wijsgebaar hebben een nominale status.

Wijsgebaren die simultaan met één of meerdere gebaren worden geproduceerd, kunnen dus gebruikt worden om een referent te

lokaliseren maar kunnen tevens fungeren als pronomina. De status van het wijsgebaar in het volgende voorbeeld :

Dominante hand : VOORZITTER
 Andere hand : Wg----->
 "Hij is de voorzitter"

is dus slechts af te leiden uit de context.

2.4. *Simultaan tweehandig gebaren in andere gebarentalen*

Simultane tweehandige constructies hebben tot op heden maar weinig aandacht gekregen in de literatuur. Behalve een artikel van Engberg-Pedersen (1994) over dergelijke constructies in Deense Gebarentaal is mij enkel het werk van Miller voor LSQ – Langue des Signes Québécoise – bekend. Hoewel er dus voor nog maar weinig gebarentalen onderzoek omtrent simultane tweehandige constructies blijkt te zijn geweest, zijn er toch nogal wat publicaties waarin (terloops) melding wordt gemaakt van simultane constructies of waar simultane constructies aangetroffen kunnen worden in de weergegeven fragmenten gebarentaal. Uit de lijst gepubliceerd in Miller (1994a, 91 en 1994b, 132) mag dan ook blijken dat dergelijke constructies behalve in Langue des Signes Québécoise, Deense Gebarentaal en Vlaamse Gebarentaal eveneens voorkomen in Amerikaanse, Britse, Nederlandse en Franse Gebarentaal.

Opvallend is de hoge mate van overeenkomst tussen de verschillende gebarentalen zowel voor wat betreft de verschillende verschijningsvormen van deze constructies als voor wat betreft hun gebruik. Die hoge mate van overeenkomst tussen verschillende gebarentalen blijkt er trouwens niet enkel te zijn bij simultane constructies maar ook bijvoorbeeld bij (het gebruik van) classifiers en classificierconstructies, anaforische referentie, congruentie bij werkwoordgebaren, ...

3. DE OVEREENKOMST TUSSEN DE GRAMMATICAS VAN DE VERSCHILLENDE GEBARENTALEN

Er zijn steeds meer aanwijzingen voor een hoge mate van overeenkomst tussen de grammaticas van de verschillende tot nog toe bestudeerde gebarentalen. Hoewel dit onderwerp in de internationale gebarentaalliteratuur nog maar weinig expliciet vermeld of

behandeld is, blijkt uit de algemeen toegepaste – en aanvaarde – gewoonte om de eigen interpretatie van een bepaald grammaticaal mechanisme in gebarentaal A zonder meer te vergelijken met de beschrijving van hetzelfde mechanisme in gebarentaal B, dat (de meeste) gebarentaaldeskundigen deze overeenkomst erkennen. Alvorens met zekerheid te kunnen spreken over een “universele grammaticale gebarentaalstructuur” dient natuurlijk te worden gewacht tot er meer gebarentalen (uitgebreider) bestudeerd zijn, maar er kan m.i. toch al worden nagegaan waaraan de hoge mate van overeenkomst zou kunnen worden toegeschreven.

Het is mijn bedoeling om in de toekomst – naast aan de verdere exploratie van de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal – ook aandacht te besteden aan dit thema dat het niveau van de individuele gebarentaal overstijgt. De volgende kenmerken van gebarentalen kunnen m.i. van belang zijn :

- het visueel-gestuele karakter van deze talen;
- het ontbreken van een schriftelijke vorm van gebarentalen;
- de relatie tussen de – vaak nog steeds miskende – gebarentaal en de gesproken taal die wordt gebruikt door de horende omgeving van dove gebarentaalgebruikers;
- de ongunstige omstandigheden waarin gebarentalen worden verworven.

De behandeling van dit thema behoort echter niet tot het opzet van voorliggend artikel en het onderzoek is ook nog maar onlangs aangevat. Ik hoop hierover in de toekomst verslag te kunnen uitbrengen.

4. REFERENTIES

- Brennan, M. 1990. *Word Formation in British Sign Language*. Stockholm : University of Stockholm.
- Engberg-Pedersen, E. 1994. “Some Simultaneous Constructions in Danish Sign Language”. In : Brennan, M. & Turner, G. (red.), *Word-order Issues in Sign Language. Working Papers*, 73-88. Durham : ISLA.
- Miller, C. 1994a. “Simultaneous Constructions in Quebec Sign Language”. In : Brennan, M. & Turner, G. (red.), *Word-order Issues in Sign Language. Working Papers*, 89-112. Durham : ISLA.
- Miller, C. 1994b. “Simultaneous Constructions and Complex Signs in Quebec Sign Language”. In : Ahlgren, I., Bergman, B. & Brennan, M. (red.), *Perspectives on Sign Language Structure. Papers from the Fifth Interna-*

tional Symposium on Sign Language Research. Volume 1, 131-147. Durham : ISLA.

Vermeerbergen, M. 1996. *ROOD KOOL TIEN PERSOON IN. Morfosyntactische Aspecten van Gebarentaal. Ongepubliceerd doctoraal proefschrift, Vrije Universiteit Brussel.*